

Obraz siebie w rozumieniu kobiet ubiegających się o stwierdzenie nieważności sakramentu małżeństwa

1. Uwagi wstępne

Zachowanie każdego człowieka zależy od tego, w jaki sposób postrzega on otaczającą go rzeczywistość, a więc otaczające go rzeczy i zjawiska, innych ludzi, a przede wszystkim samego siebie. Proces budowania obrazu siebie trwa od urodzenia aż do śmierci oraz jest możliwy dzięki temu, że posiadamy zdolność spostrzegania otaczającego nas świata, porządkowania swoich spostrzeżeń i przechowywania ich. Z psychologicznego punktu widzenia doświadczenie człowieka stanowi zbiór informacji zakodowanych w naszej pamięci.

Skutkiem poczucia własnej odrębności jest zainteresowanie własną osobą oraz potrzeba poznania samego siebie. U dziecka świadomość własnej osoby pojawia się nieco później od świadomości otaczającego go świata. Pierwsze sądy o sobie częściej są zapożyczone od innych osób, aniżeli własne. Dopiero w okresie dorastania młodzież poznaje siebie, korzysta mniej lub bardziej z autoanalizy i samoobserwacji.

W kształtowaniu obrazu siebie podstawową rolę odgrywają oddziaływania społeczne, informacje biologiczne oraz informacje zwrotne. Wpływy domu rodzinnego i środowiska szkolnego są źródłem ocen i opinii, jakie formułują o jednostce osoby znaczące. W okresie adolescencji informacje biologiczne są rezultatem przemian biologicznych organizmu oraz stanowią podstawę do tworzenia sądów osobistych. Najbardziej dynamicznym wyrazem obrazu samego siebie, jest jednak samoocena zależna od fazy rozwoju indywidualnego i sytuacji życiowej. Samoocena jest oceną dodatnich i ujemnych właściwości zachowania i osobowości, jest ogólną oceną cech fizycznych i własnych możliwości. Wzrost świadomości i autorefleksja sprzyjają formowaniu się samooceny, która jest odzwierciedleniem stosunku człowieka do siebie i swego postępowania.

Wyróżniamy samoocenę stabilną lub zmienną, pewną lub niepewną, wysoką lub zbyt niską, itd. Samoocena zawyżona oznacza przesadną wiarę we własne siły i możliwości, bezkrytyczne zadowolenie z siebie, pewność siebie i zarozumiałość. Zawyżona samoocena sprzyja podejmowaniu zadań i obowiązków bardzo często przekraczających możliwości osoby, skutkiem czego prowadzi do porażek, rezygnacji lub załamania. Samoocena zaniżona prowadzi

do braku wiary w swoje możliwości i zdolności, poczucie małej wartości oraz do obniżenia aktywności życiowej. Dokonując rozróżnienia pomiędzy ja - realnym a ja - idealnym należy pamiętać, że ja - realne wyraża to wszystko co dany człowiek przeżył lub dalej przeżywa, co składa się na sumę jego sukcesów i porażek życiowych, lub oznacza typowe stany jego osoby. Ja - idealne wyraża natomiast to, co jednostka pragnie posiadać w świetle swojego systemu wartości, norm i wyobrażeń. Ja - idealne dotyczy oczekiwanej osobowości w przyszłości, a więc oczekiwanych cech jakie człowiek pragnie posiadać i które stają się miarą jego samooceny. Nieistotna rozbieżność pomiędzy oceną realną i idealną świadczy o pozytywnej samoocenie, natomiast istotna rozbieżność świadczy o negatywnej samoocenie¹. Wartość współczynnika korelacji przyjmuje się za miarę tej rozbieżności. Im wyższa wartość jest wyższa, tym wyższy jest poziom samoakceptacji i odwrotnie. Osoby mające utrudnioną orientację w ocenie cudzych i własnych stanów, mają trudności z wytworzeniem jasnego i pełnego obrazu samego siebie. Tak więc struktura „własnego ja” jest sumą różnorodnych doświadczeń człowieka, w wyniku których dokonuje on uogólnień dotyczących własnego wyglądu, stanów wewnętrznych, umiejętności i zdolności, potrzeb oraz pozycji społecznej. Obraz realny siebie jest samoopisem typowych i powtarzalnych dążeń i stanów, zaś obraz idealny jest systemem pragnień i życzeń co do własnej osoby w przyszłości². Obraz siebie jako struktura psychiczna sprawia, że jednostka pomimo zachodzących wielu zmian zachowuje poczucie swojej tożsamości i niepowtarzalności oraz nieustannie dokonuje pożądanых zmian samego siebie. Tak właśnie postrzegają obraz siebie G.H. Gough i A.B. Heilbrun którzy wyszli z założenia, że ludzie posiadający istotne właściwości treściowe obrazu siebie będą przejawiać w związku z tym odmienne schematy odczuwania i reagowania³.

2. Problem badawczy

Przedstawione badania dotyczą samoopisu realnego i idealnego obrazu samego siebie u kobiet, zabiegających o stwierdzenie nieważności związku małżeńskiego w Sądzie Biskupim. Grupa osób rozwiedzionych stanowi dosyć rzadki obiekt badań psychologicznych. W związku z powyższym przyjęto, że fakt rozpadu małżeństwa może rodzić w psychice tych osób zaburzenia w ich samoocenie.

Powyższe badania miały przynieść odpowiedź na następujące pytania:

¹ J. Reykowski, *Obraz własnej osoby jako mechanizm regulujący postępowanie*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, 15 (1970), s. 45 – 46.

² J. Turner, D. Holmes, *Rozwój człowieka*, Warszawa 1999, s. 73 – 75.

³ W. Prężyna, *Obraz siebie i partnera a wzajemna atrakcyjność*, „Roczniki Filozoficzne”, 44 (1996), s.75 – 133.

- Jaka jest struktura realnego i idealnego obrazu siebie u badanych kobiet, zabiegających o stwierdzenie nieważności Sakramentu Małżeństwa oraz jaki jest poziom ich samoakceptacji ?

- Czy badane różnią się w stopniu istotnym od kobiet funkcjonujących w pozytywnych związkach małżeńskich, pod względem struktury realnego obrazu siebie a także poziomu samoakceptacji?

3. Metoda, grupa badana i przebieg badań

Do badania obrazu siebie i samooceny skorzystano z Testu Przymiotników – ACL Gougha i Heilbruna. Jest to metoda do badania obrazu samego siebie oraz obrazu innych osób. Szczegółowy opis tego testu można znaleźć w podręczniku St. Sieka, pt. Wybrane metody badania osobowości⁴. W związku z powyższym ograniczę się do wymienienia nazw poszczególnych skal: (1) liczba wybranych przymiotników, (2) obronność, (3) liczba zaznaczonych przymiotników pozytywnych, (4) liczba zaznaczonych przymiotników negatywnych, (5) zaufanie do siebie, (6) samokontrola, (7) labilność, (8) przystosowanie osobiste, (9) potrzeba osiągnięć, (10) potrzeba dominacji, (11) potrzeba wytrwałości, (12) potrzeba porządku, (13) zdolność rozumienia siebie i innych, (14) współodczuwanie, (15) potrzeba afiliacji, (16) stosunek do płci przeciwnej, (17) potrzeba ekshibicjonizmu, (18) potrzeba autonomii, (19) potrzeba agresji, (20) potrzeba zmiany, (21) potrzeba akceptacji, (22) poczucie niższości, (23) potrzeba submisji oraz (24) gotowość do przyjmowania porad i pomocy ze strony innych ludzi.

Przeprowadzone badania nad obrazem siebie u osób rozwiedzionych, nawiązują do tradycji psychometrycznej z zastosowaniem narzędzi kwestionariuszowych czy inwentarzowych, z którą związany jest korelacyjny lub różnicowy model opisu danych empirycznych. Za pomocą testu t - Studenta weryfikowano istotność różnic między średnimi grup. Jeżeli zachodziła konieczność korzystano ze współczynnika korelacji r-Pearsona. Poziomy 0,01 i 0.05 przyjąłem za krytyczne poziomy istotności statystycznej. Średnie w teście ACL, a więc wynik wysoki lub niski – wskazują na nasycenie cech związanych z daną skalą, a także na poziom zróżnicowania między obrazem siebie realnym a idealnym.

Badaniom psychologicznym obrazu siebie dobrowolnie poddało się 78 kobiet, w przedziale wiekowym 30 – 40 lat. Z przebadanej populacji wykluczono wyniki osób badanych, które wypełniły testy w sposób niekompletny lub nierzetelny. Następnie wyselekcjonowano grupę badawczą z 40 kobiet o średniej wieku 37.5 roku, posiadających wykształcenie średnie i wyższe oraz pochodzących ze środowiska miejskiego. Do głównych przyczyn rozpadu małżeństwa respondentki wymieniły: zdradę małżeńską współmałżonka (35 % badanych), rozbieżność charakterów (30 %), uzależnienie małżonka od alkoholu (20 %) i

⁴ S. Siek, *Wybrane metody badania osobowości*, Warszawa 1993, s. 292 – 358.

inne (15 %). Jak widać pośród przyczyn rozpadu związku małżeńskiego, badane wymieniły czynniki od nich niezależne.

Włączenie do badań grupy kontrolnej miało na celu sprawdzenie, czy obraz siebie w oczach kobiet rozwiedzionych jest specyficzny, czy może raczej posiada cechy wspólne z obrazem siebie kobiet funkcjonujących w pozytywnych małżeństwach. Grupę kontrolną również wyodrębniono z 40 kobiet, pracownic Banku PKO S.A. Również w tym przypadku wszystkie uczestniczki badań pochodziły ze środowiska miejskiego, posiadały wykształcenie średnie i wyższe, natomiast średnia wieku wyniosła 33,25 roku.

Badanie grupy eksperymentalnej i kontrolnej składało się z dwóch części, pierwsza dotyczyła realnego obrazu siebie oraz druga dotyczyła obrazu idealnego. Instrukcja do pierwszej części brzmiała następująco: „Proszę wybrać z powyższej listy tylko te przymiotniki, które najlepiej Panią określają. Swojego wyboru proszę dokonywać poprzez zakreślanie właściwych przymiotników.” Instrukcja do drugiej części była nieznacznie zmieniona: „Proszę wybrać z powyższej listy tylko te przymiotniki, które najlepiej określają Panią taką, jaką powinna Pani być. Swojego wyboru proszę dokonywać poprzez zakreślanie właściwych przymiotników.” Badania w grupie eksperymentalnej przeprowadzono w latach 1998 - 2002 w Sądzie Metropolitalnym w Przemyślu. Natomiast badania w grupie kontrolnej przeprowadzono w miesiącu wrześniu roku 2003, podczas szkolenia dla pracownic bankowych w Krakowie.

4. Wyniki badań

Porównując obrazy siebie posłużono się następującymi technikami statystycznymi: średnią arytmetyczną, odchyleniem standardowym oraz poziomem istotności różnic na podstawie korelacji r - Pearsona. Różnice statystycznie istotne między realnym a idealnym obrazem siebie w grupie eksperymentalnej, odnotowano w następujących skalach: ilość przymiotników użytych w teście, samokontroli, przystosowanie osobiste, potrzebie dominacji oraz potrzebie wytrwałości. (poniżej tabela 1) Powyższe wyniki sugerują, że właśnie w tych skalach osoby badane nie akceptują się, oraz ich realny obraz nieznacznie odbiega od ich ideału siebie.

Tabela 1

SKALE ACL	Obraz siebie w grupie eksperymentalnej		
	obraz realny średnia (OS)	obraz idealny średnia (OS)	R vs I
1. No ilość przymiotników użytych w teście	47,89 (6,20)	52,40 (7,02)	2,85 p < 0,01
6. Cn samokontrola	48,20 (9,27)	52,51 (8,48)	2,03 p < 0,05
8. Pa przystosowanie osobi- ste	53,20 (5,03)	56,40 (5,51)	2,54 p < 0,01
10. Do potrzeba dominacji	56,26 (7,13)	59,71 (7,52)	1,97 p < 0,05
11. Cr potrzeba wytrwałości	57,60 (7,92)	61,46 (6,72)	2,20 p < 0,05

Z analizy uzyskanych wyników badań realnego i idealnego obrazu siebie w grupie kontrolnej należy stwierdzić, że w przeważającej większości skal uzyskane wyniki zostały zlokalizowane w przedziale przeciętnym, tj. pomiędzy 45 a 55, oraz w żadnej ze skal nie odnotowano różnic statystycznie istotnych. Brak różnicowania statystycznie istotnego świadczy o pełnej akceptacji siebie przez osoby badane z grupy kontrolnej w zakresie cech, które są przypisywane poszczególnym skalom. Należy stwierdzić, że kobiety normalnie funkcjonujące w związkach małżeńskich nie odbiegają od swego ideału.

Jednym z zagadnień niniejszych badań jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy osoby badane z grupy eksperymentalnej różnią się w sposób istotny od osób z grupy kontrolnej w zakresie obrazu realnego samego siebie oraz poziomu samoakceptacji. Z materiału badawczego wynika, że między realnym obrazem siebie w grupie eksperymentalnej a realnym obrazem siebie w grupie kontrolnej, odnotowano różnice statystycznie istotne w następujących skalach: postawa obronna, zaufanie do samego siebie, potrzeba osiągnięć, potrzeba rozumienia siebie, potrzeba ujawniania się, potrzeba zmienności oraz potrzeba akceptacji przez innych. (tabela 2)

Tabela 2

SKALE ACL	realny obraz siebie w badanych grupach		
	grupa ekspe- rymentalna średnia (OS)	grupa kontrol- na średnia (OS)	E vs K
2. Df postawa obronna	24,00 (13,62)	54,35 (6,94)	11,73 p < 0,01
5. Cf zaufanie do same- go siebie	30,25 (11,70)	51,50 (7,42)	9,70 p < 0,01
9. Ac potrzeba osiągnięć	29,95 (11,91)	48,87 (6,79)	8,53 p < 0,01
13. In potrzeba rozu- mienia siebie i innych	42,60 (7,54)	60,17 (6,86)	10,90 p < 0,01
17. Ex potrzeba ujaw- niania się	27,75 (13,19)	56,42 (9,10)	11,31 p < 0,01
20. Ch potrzeba zmien- ności	29,50 (8,31)	47,12 (6,74)	10,41 p < 0,01
21. Su potrzeba akcep- tacji przez innych	39,32 (8,93)	49,80 (5,42)	6,34 p < 0,01

5. Zakończenie

Podstawowym celem niniejszych badań było określenie struktury obrazu siebie u kobiet, zabiegających o stwierdzenie nieważności związku sakramentalnego w Sądzie Biskupim oraz poziomu ich samoakceptacji, różnic między obrazami realnymi siebie w grupie eksperymentalnej i kontrolnej, a także różnic w poziomach samoakceptacji. Po przeprowadzeniu szczegółowej analizy ilościowej i jakościowej, należy stwierdzić co następuje:

1. Analiza wyników w grupie eksperymentalnej wykazała, że w większości skal w realnym obrazie siebie uzyskane wyniki zostały zlokalizowane w przedziale niskim, co świadczy o zaniżonej samoocenie badanych oraz wskazuje na brak akceptacji siebie w niektórych skalach. Rozbieżność istotną pomiędzy obrazami realnym a idealnym odnotowano na poziomach 0,01 i 0,05. Brak akceptacji samego siebie w tej grupie badawczej przejawia się: w dążeniu do większej aktywności osobistej, do realizacji dobrych zamiarów i intencji oraz w chętnym dopomaganiu innym. Badane są gotowe do nawiązywania kontaktów interperso-

nalnych, posiadają poczucie pewności siebie i skuteczności działania. Chciałyby również zachowywać się jak osoby dobrze przystosowane, odpowiedzialne, porządne, a także nie uzalające się nad sobą. W kontaktach interpersonalnych pragną być bardziej miłe, społecznie przystosowane, zadowolone z siebie i z ludzi, wobec których nie ujawniałyby działania intensywnych mechanizmów obronnych. Z analizy ideału siebie wynika, że badane chciałyby być pełne energii i silnej woli, mieć do siebie zaufanie oraz potrafić szybko i skutecznie realizować swoje pragnienia. Dostrzegają też pilną potrzebę samokontroli, dążą do prawdy i sprawiedliwości, chciałyby być zdolne do akceptacji niepopularnych czy niekonwencjonalnych poglądów, idei i racji działania.

2. Nie odnotowano różnicy statycznie istotnej między realnym a idealnym obrazem siebie w kobiet funkcyjnych w pozytywnych związkach małżeńskich. Na uwagę zasługuje fakt, że większość wyników zarówno w realnym jak i idealnym obrazie siebie zostały zlokalizowane w przedziale wyników przeciętnych. Tak małą rozbieżność pomiędzy obrazami siebie, należy tłumaczyć w tej grupie pełnym akceptowaniem siebie. Badane nie dostrzegają u siebie cech, nad którymi należałoby pracować lub je wyrugować. Nie przejawiają więc motywacji, do zmiany czegokolwiek w swoim życiu, co może świadczyć o braku dobrego wglądu w siebie. Porównanie wyników badań realnych obrazów siebie pomiędzy grupą eksperymentalną i kontrolną, w siedmiu skalach wskazuje na istotne różnice także na poziomach 0,01 i 0,05. Uzyskane wyniki w grupie eksperymentalnej są zlokalizowane w przedziale przeciętnym, są jednak na niższym poziomie niż wyniki uzyskane w grupie kontrolnej. Analiza uzyskanych wyników wskazuje, że kobiety z nieudanych związków nie potrafią być zdecydowane i opanowane w działaniu, nie potrafią kontrolować siebie oraz brakuje im wytrwałości w dążeniu do swoich celów. W stosunku do grupy kontrolnej, badany z grupy eksperymentalnej brakuje stanowczości i wytrwałości w działaniu, nie potrafią mobilizować siebie do działania. Nie są w stanie tak ciężko i wytrwale pracować, dążąc do realizacji jakichś trudnych przedsięwzięć oraz niechętnie angażują się w ich realizację. Nie są skłonne do zastanawiania się nad sobą oraz nie przejawiają większego zainteresowania w rozwiązywaniu różnych problemów myślowych. Posiadają skłonność do hamowania swoich spontanicznych impulsów, nie ufają własnym siłom i wątpią w swoje możliwości. Badane z grupy eksperymentalnej w mniejszym stopniu od badanych z grupy kontrolnej są spostrzegawcze, mniej wczuwają się w nowe sytuacje, nie lubią zmian oraz nie mają zaufania do siebie. Przesadnie wierzą w prawość i dobrą wolę innych ludzi, są skłonne do uzależniania się od innych ludzi oraz oczekują od nich opieki i oparcia.

Reasumując należy stwierdzić, że kobiety ubiegające się o stwierdzenie nieważności Sakramentu Małżeństwa w Sądzie Biskupim, charakteryzuje brak samoakceptacji oraz cechuje je motywacja do podejmowania różnych życiowych zmian, czego nie można powiedzieć o kobietach funkcyjnych w pozy-

tywnych związkach małżeńskich, które nie dostrzegają potrzeby dalszej pracy nad sobą oraz weryfikowania swojej osobowości. Bez wątplenia brak akceptacji samego siebie w grupie eksperymentalnej, należy uznać za pozytywną prognozę w kwestii stosunku do przeszłości u kobiet rozwiedzionych, a w szczególności do nieudanego związku, który uległ rozpadowi. Powyższe badania należałoby rozszerzyć na populację męską, wywodzącą się zarówno ze środowiska miejskiego jak i wiejskiego, oraz prześledzić dynamikę zmian powtarzając powyższe badania w określonych odstępach czasowych. Stwierdzone różnice istotne pomiędzy obrazem realnym a idealnym w grupie eksperymentalnej, dają podstawę do prowadzenia planowej pracy nad osobowością osób ubiegających się o zgodę na ponowne zawarcie Sakramentu Małżeństwa. Ewentualna planowa praca z tą grupą osób ułatwi im lepszy wgląd w samego siebie, wyciąganie wniosków ze swojej przeszłości oraz bezproblemowe funkcjonowanie w warunkach społecznych, a w szczególności składających się na interakcje małżeńskie i rodzinne.

SUMMARY

A group of divorced persons constitute a fairly rare object of psychological research. The presented research refer to self-description of the real and ideal picture of oneself with women applying to the Bishop Court in Przemyśl for statement of invalidity of marriage. Women from broken marriages are characterised by lack of self-acceptance as well as motivation to make positive changes in their lives. The lack of self-acceptance is regarded as a positive forecast for divorced women with reference to their attitude to the past, and in particular to their unsuccessful relationship which broke up. The differences between the real and ideal picture provide a basis to conduct a planned work on personality of women applying to the Bishop for consent to contract again the Sacrament of Marriage. The planned work with this group of women will make it easier for them get a better insight into oneself, draw conclusions from one's past and have a successful life in marriage and family.